

Перспективність досліджень такого роду визначається їх вкладом в порівняльно-історичне і когнітивне мовознавство, маючи всі основи об'єднатися в новому науковому напрямку – історичній порівняльній когнітивній лінгвістиці.

Література

Коч Н. Діахронічна репрезентація семантичних композитів в мовній картині світу східних слов'ян // Науковий вісник ХДУ. Вип. 10. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2010. – С. 37. *Кочерган М.П.* Зіставне мовознавство і проблема мовних картин світу // Мовознавство. – 2004. – № 5 – 6. – С. 12. *Потебня А.А.* Теоретична поезика / Сост., вступ. ст., комент. А.Б. Муратова. – М.: Вища школа, 1990 – 344 с. *Топоров В.Н.* Деякі теоретичні основи етимологічного аналізу (обговорення етимологічного словника М. Фасмера) // Проблеми мовознавства. – 1960. – № 3. – С. 44 – 59. *Улуханов І.С.* Рецензія на монографію І. Новікова Die Namen der Nagetiere im Ostslawischen // Проблеми мовознавства. – 1963. – № 5. – С. 138 – 141. *Хомський Н.* Синтаксичні структури // Нове в лінгвістиці. – вип. 2. – М.: Прогрес, 1962. – С. 412 – 527. *Черкасов А.* Записки охотника Східної Сибіри. – М.: Фізкультура і спорт, 1990. – 574 с.

Список скорочень джерел

А. Холмог. там. избы – Акты Холмогорской и Устюжской епархий. – СПб. – Кн.1, 1890. Кн.2, 1894 (РИБ, т. XIV). *Даль* – Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. – М.: Русский язык, 1978 – 1981. Т. I – IV. *Добровольский* – Добровольский В.Н. Смоленский областной словарь – Смоленск, 1914. *Кн. прих.-расх. Каз. пр.* – Приходо-расходные книги Казенного приказа. – РИБ, т. IX. – СПб, 1884. – С. 1 – 381. *ОнОВС* – Опыт областного великорусского словаря. – СПб: Изд-во императ. Акад. Наук, 1852. *ПККДА II (дод.)* – Памятники, изданные Киевской комиссией для разбора древних актов (дополнения) – К., 1898. *Подвысоцкий* – Подвысоцкий А. Словарь областного архангельского наречия в его бытовом и этнографическом применении – СПб: Изд. II Императ. отд. Акад. наук, 1885. *СлРЯ* – Словарь русского языка XI – XVII вв.: В 26 вып. / [гл. ред. Д.Н. Шмелев]; АН СССР, Ин-т рус. яз. – М.: Наука, 1975 – 2002. – Вып. 1 – 26. *СРНГ* – Словарь русских народных говоров: В 26 вып. / [под. ред. Ф.П. Филина]; АН СССР, Ин-т рус. яз. – М., Л.: Наука, 1965 – 1991. – Вып. 1 – 26. *Там. кн. III* – Таможенные книги Московского государства XVII в. т. I – III / Под ред. А.И. Яковлева. – т. III. – М. – Л., 1951. *Фасмер* – Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. – Т. I – IV. – М.: Астрель, 2004. *ЯОС* – Краткий Ярославский областной словарь: в 11 вып. / Под ред. Мельниченко Г.Г. – Ярославль, 1961.

МАРУНЬКО О.А.

(Кременецький гуманітарно-педагогічний ін-т ім. Тараса Шевченка)

ЕФЕКТИВНІСТЬ РЕЧЕННЯ З УСТАЛЕНОЮ КОНСТРУКЦІЄЮ У ПРІТЕРИТАЛЬНОМУ КОН'ЮНКТИВІ

The article reveals the unity of factors influencing the usage of the sentences with set Past Subjunctive structures in Modern German. These factors make it possible to refer such set structure sentences to the corpus of normative evaluative units of the German language which reflect typical interactive situations and favour the realization of speech acts.

Key words: *set phrases, Past Subjunctive, German language, speech formula, effectiveness, interactive situation.*

Традиційне дослідження німецьких речень типу *Es wäre gut ... Da wären wir am Ziel ... Wie wäre es mit einem Spaziergang? Ich hätte Sie gern gesprochen ... Würden Sie (bitte) sagen ... Ich würde Ihnen vorschlagen ...* проводиться у напрямку опису синтаксичних особливостей та семантичних ознак. У межах першого аспекту зазначається форма претеритального кон'юнктива як чинник, що об'єднує речення, у межах другого – спільна провідна сема „ввічливість“ („*Höflichkeit*“). [Козловский 1997, с. 39—84; Марунько 2004]. У цілому названі чинники визначають синтактико-семантичну своєрідність речень даного типу. Порівняйте кон'юнктивний та індикативний варіанти: *Da wären wir am Ziel ...* → *Da sind wir am Ziel ... Wie wäre es mit einem Spaziergang?* → *Wie ist es mit einem Spaziergang?* / *Ich würde Ihnen etwas anderes vorschlagen ...* → *Ich werde Ihnen etwas anderes vorschlagen ...*

Об'єктом дослідження виступають речення усталеної конструкції з претеритальним кон'юнктивом, предметом – складова когнітивно-прагматичного аспекту речення: ефективність мовленнєвої дії.

У статті, що пропонується, речення усталеної конструкції з претеритальним кон'юнктивом розглядається в аспекті лінгвопрагматики. Мета статті полягає у встановленні факторів, які впливають на ефективність мовленнєвої дії. Основне завдання дослідження – прослідкувати вплив спільних структурно-семантичних чинників на ефективність мовленнєвої дії.

Однаковий зміст речення може мати різні комунікативно-прагматичні значення. Так само однакова ситуація може спричинити різну реакцію індивідів. Реакція адресата на почуте зумовлено ефективністю мовленнєвої дії адресанта. Під ефективністю мовленнєвої дії розуміють її здатність викликати перлокутивний ефект [Почепцов 1986, с. 54]. Отже, перлокутивний ефект – це результат мовленнєвого впливу на адресата, який реалізує себе у формі перлокутивного акту. Останній є невід'ємною складовою мовленнєвого акту. Зазначимо, що перлокутивний акт створює ситуацію, яка може стати основою для наступного (як правило, нового) комунікативного акту.

Якщо реакція на почуте (у вигляді перлокутивного акту) відсутня, то ініціальна мовленнєва дія вважається неуспішною, неефективною. Разом з тим, адресант може бути зацікавлений у тому, щоб адресат не відреагував на почуте (враховуючи це він буде свій вислів). У такому випадку нульова реакція адресата є наслідком дії адресанта, а відтак вислів адресанта можна кваліфікувати як ефективний.

Ефективність мовленнєвої дії залежить, насамперед, від факторів, які пов'язані з особистісними якостями учасників взаємодії. Акт мовлення та його інтерпретація відбивають рівень культури та виховання адресанта та адресата, міру їхніх розумових здібностей, мовно-комунікативну підготовку (компетенцію), соціальний статус, спосіб репрезентації змісту задуманого (бажаного), ймовірність реалізації. Пропозиційна структура задуманого (бажаного) ілюструє мету мовця, яка знаходить об'єктивацію у вигляді конкретної мовленнєвої дії. У нашому випадку – це *ввічлива констатація (твердження) / пропозиція / запитання, увічливе прохання / припущення / здивування* тощо.

У мовно-мовленнєвому аспекті ефективність речення з усталеною конструкцією у претеритальному кон'юнктиві ґрунтується первісно на індивідуальності його структурно-семантичного інваріанта, ядро якого складає форма претеритального кон'юнктива та відповідне значення „ввічливості” („*Höflichkeit*”). У межах розгорнутого варіанта (речення-моделі) форма претеритального кон'юнктива та значення „ввічливості” виконують роль акцентуатора [Козловский 1997, с. 201].

Завдання акцентування висловлення (або його частини) полягає в тому, щоб привернути увагу адресата, спонукати його до прийому інформації, а далі – й певної дії.

Наші спостереження показали, що усталені речення-моделі з претеритальним кон'юнктивом у порівнянні з аналогічними за структурою та пропозицією індикативними реченнями мають на адресата значно більший комунікативний вплив. Вони активізують адресата під час прийому висловлення та реакції на нього. Пояснюється це тим, що в процесі розвитку мови як засобу комунікації речення усталеної конструкції з претеритальним кон'юнктивом набули статусу когнітивної структури, мовленнєвий конструкт якої характеризується високим ступенем частоти вживання, ситуативною обумовленістю та результативністю (силою впливу та відповідною реакцією адресата).

Ефективність речень усталеної конструкції з претеритальним кон'юнктивом ми спостерігаємо на прикладах з художньої літератури. У межах діалогу речення даного структурно-семантичного типу на тлі низки індикативних речень розглядається нами як одиниця, що при сприятливих умовах може викликати підвищену увагу адресата щодо інформації, яку він отримує. Слова „при сприятливих умовах” ми вжили не випадково. Річ у тім, що сам факт уживання такого речення ще не гарантує його ефективність. Ефективність залежить від низки факторів, які в цілому визначають загальний формат ситуації (врахування екстралінгвістичної інформації) та особливості прояву комунікативної взаємодії.

Звертають на себе увагу випадки вживання речень з усталеною конструкцією у претеритальному кон'юнктиві у типових ситуаціях звертання / прохання / пропозиції / спонукання тощо, коли учасники взаємодії незнайомі або мало знайомі один з одним. Ефективність висловлення в таких ситуаціях має об'єктивну причину – бажання адресанта та адресата враховувати прийняті у суспільстві правила спілкуванням, згідно з якими *ввічливе звертання (запитання / прохання / пропозиція)* зустрічає відповідну, *ввічливу*, реакцію (поведінку) з боку адресата: як мінімум вона включатиме підвищену увагу та позитивну реакцію на почуте. У наступних прикладах ми спостерігаємо взаємодію осіб, які не знають один одного. *Увічливе звертання із запитанням / проханням знаходить увічливу відповідь:*

Renate stieg die Treppe hinauf. [...] Sie drückte auf die Klingel. Nach einiger Zeit erschien eine Dame und schloß auf. [...].

*„Guten Tag, gnädige Frau!” - sagte Renate. „Entschuldigen Sie ... **Würden Sie bitte sagen** ... , ja ... kennen Sie Frau Blomberg? [...]. Sie wohnte hier vor dem Kriege ... mit ihrem Mann, er hieß Lüdwig [...].”*

*„Tut mir leid, Fräulein ... [...]. **Aber ich würde Ihnen raten**, den Herrn Paul Wiese zu fragen ... im Hause gegenüber ... Seine Familie wohnt hier seit 40-er Jahren. [...]. Hoffentlich hilft er Ihnen. [...].”*

(F. Stromberger. Diese Drombuschs. S. 129)

Ситуації, які відображують таку поведінку учасників взаємодії, можна визначити як такі, що відповідають нормі. Норма є своєрідною оцінкою поведінки людини в суспільстві. Сфера норм складається із законів держави, правил, команд, директив, технічних та моральних закономірностей тощо. Існування норми забезпечується санкціями або покаранням. Покарання в суспільстві може мати форму осуду. Усе, що відповідає нормі або розташовано вище норми, оцінюється позитивно [Ивин 2002, с. 165—166]. У межах нашого дослідження зазначимо, що прояв нормативної ознаки ми кваліфікуємо не тільки як „добре”, а і як „приємно” („добре”

ставлення викликає відповідні приємні почуття), що значною мірою зумовлює позитивну оцінку дій учасників взаємодії. З огляду на це усталені конструкції з претеритальним кон'юнктивом слід віднести до корпусу таких нормативних оцінних одиниць сучасної німецької мови, які відбивають типові ситуації взаємодії та сприяють ефективності мовленнєвої дії.

Разом із тим, ми не абсолютизуємо зазначений вище комунікативно-прагматичний зміст даних речень-моделей. Звичайно, є ситуації, у межах яких можна спостерігати інші зв'язки між учасниками спілкування. У наступному прикладі в межах спілкування двох незнайомих людей, які вперше бачать один одного, ми спостерігаємо вживання адресантом *увічливої* формули *звертання* → *прохання*, яке не зустрічає адекватної відповіді:

[...] war das Taxi schon gekommen. Der Fahrer lehnte am Kühler und rauchte eine Zigarette, der Tankwart stand nebenan. Lona hatte den Eindruck, daß sich die beiden über sie unterhalten hatten.

Sie[...]trat auf die Männer zu.

„Bitte, würden Sie mich nach Baden-Baden fahren“, sagte sie.

Der Fahrer blickte sie an. „Das wird aber ein teurer Spaß, Fräulein.“

„Ich werde Sie im voraus bezahlen.“

(M.L. Fischer. Liebe im Grand-Hotel. S. 20)

Якщо виходити з норм спілкування, прийнятих у німецькому суспільстві, то відповідь водія-таксиста навряд чи можна назвати *увічливою* по відношенню до молодої незнайомої жінки. Навіть з точки зору професійної етики: таксист не мав би так відповідати клієнту. Пояснити таку поведінку чоловіка можна як особистісними якостями (недостатнім рівнем культури), так і особливостями ситуації: ніч, самотня жінка біля сервісної станції, виклик таксі, прохання їхати вночі на далеку відстань. Звичайно, такі складові ситуації не можна назвати звичайними. Можливо, звідси не звичайною є й реакція таксиста на прохання жінки. Вірогідно, для нього дана ситуація асоціюється з іншими жінками – такими, які не потребують особливої культури в спілкуванні та належної уваги до клієнта. Отже, ми знову зазначаємо фактор культури та фактор рівня підготовки людини до спілкування.

Інтерпретація наведеного прикладу приводить нас до тези про те, що, крім зацікавленості в досягненні задуманого та *увічливого оформлення мовленнєвої дії* (*пропозиції, прохання, твердження, припущення* тощо), адресант має врахувати та оцінити ступінь готовності партнера до взаємодії. Якщо цей фактор має місце, адресант може розраховувати на позитивну реакцію з боку адресата. У наступному прикладі діалог починається зі *звертання* Карла Brentena до сусідки, фрау Bollers, із *проханням* допомогти йому: дати знак у вигляді хрестика крейдою, коли його теща залишить будинок. Для К. Brentena дуже важливо, щоб його слова мали успіх. Акт *прохання* знаходить вираження у формі усталених мовленнєвих формул із претеритальним кон'юнктивом, суттєвою функціонально-комунікативною ознакою яких є *увічливість*:

Frau Bollers, Sie täten mir einen großen Gefallen ... Ich wäre Ihnen sehr dankbar ... Sie sehen wohl, ich habe ... Sie müssen nämlich wissen, meine Schwester hatte Geburtstag ... Ich meine, würden Sie aufpassen, bis die Alte weggeht?“

„Ja, gerne, Herr Brenten!“

„Die kann doch nicht ewig oben sitzen bleiben, nicht wahr?“ Und ich meine ... Ja ... Würden Sie mir einen Wink geben ... [...] Wissen Sie was, machen Sie hier mit Kreide ein Kreuz an die Tür, wenn die Luft rein ist ... Wollen Sie das tun? Ich wäre

Ihnen sehr dankbar, sehr dankbar!

„*Ja, wenn Frau Hardekopf weg ist, mach ich ein Kreuz hierher. Sie wissen das Bescheid!*” (W. Bredel. Die Väter. S. 20)

Важливо зазначити, що тут ідеться про застосування речень-моделей, іллокутивне сила яких має експліцитну форму вираження і вказує на пряме розуміння іллокутивного значення: *Sie täten (mir) einen (großen) Gefallen ...* – увічливе прохання; *(Ich) wäre (Ihnen) dankbar ...* – увічливе висловлення вдячності; *Würden (Sie) bitte aufpassen ...* – увічливе прохання.

Особливість зазначених мовленнєвих формул полягає також у тому, що їхнє вживання передбачає обов'язкову реакцію. Формат ситуації взаємодії складається з ініціювального мовленнєвого акту та реакційного мовленнєвого акту. Звичайно, реакційний акт є наслідком комунікативної спрямованості (структури) ініціювального мовленнєвого акту. Разом із тим, у когнітивно-прагматичному аспекті він є наслідком позитивної реакції адресата – бажанням фрау Боллерс допомогти молодій людині в складній для неї життєвій ситуації. Слова молодого чоловіка, сказані у ввічливому тоні, звичайно, вплинули на жінку. Фрази *Ja, gerne, Herr Brenten!* та *Ja, wenn Frau Hardekopf weg ist, mach ich ein Kreuz hierher. Sie wissen das Bescheid!* ... , що експлікують іллокутивні акти охочої згоди та твердої обіцянки, свідчать про позитивну реакцію фрау Боллерс на прохання К. Brentена, а відтак – і ефективність його звертання та прохання. Велика різниця у віці, а також те, що молоді чоловіки не особливо прагнуть до спілкування з літніми жінками, утворило певну дистанційність між К. Brentеном і фрау Боллерс, що, звичайно, зумовило необхідність, з боку К. Brentена, обрати ввічливі форми звертання та прохання, а з боку фрау Боллерс, позитивно відреагувати на почуте – так, як того вимагають правила (норми) спілкування в суспільстві.

Отже, ефективність висловлення досягається не тільки цілеспрямованою роботою адресанта в напрямку досягнення бажаного. Досить часто вона залежить від бажання партнера до взаємодії. Ввічливість же виступає – однією з тактик досягнення бажаного.

Звичайно, ввічливе оформлення твердження, прохання, пропозиції, припущення, поради може вважатися однією з передумов позитивної реакції адресата на почуте. Така реакція може бути посилена також за рахунок фактора зацікавленості адресата в здійсненні того, що є предметом задуму адресанта. Іншими словами, ефективність може бути зумовлена збігом інтересів учасників взаємодії. У складі реакційного акту експліковані іллокутивні значення згоди, підтримки, бажання. Наприклад:

„*Hättest du Lust, mal hin mitzufahren? Du kannst mir glauben, es wird lustig und interessant sein!*”

„*Ja, gerne! Das weiß ich von Gerdt. Er hatte an solchen Ausflügen immer teilgenommen. Letztere Wochen ist das auch mein Herzenswunsch.*”

(H. Plath. Kein Tag ohne Wunder. S. 129)

У наступному прикладі учасниками взаємодії є лікар Майер і Єва Урбан. Професор Майер запевняє жінку, що покращення стану здоров'я її чоловіка залежить від неухильного виконання лікувальних процедур, які йому приписані. Однак, зазначає лікар, пан Урбан нехтує цим. Жінка пояснює, що її чоловік не вірить в одужання (*Er glaubt nicht daran, daß er wieder ganz gesund werden wird*). Прохання лікаря Майера, щоб фрау Урбан вплинула на свого чоловіка (необхідно змінити його ставлення до лікувальних процедур), зустрічає позитивну реакцію з боку фрау Урбан: Das werde ich gern tun (*Я із задоволенням це зроблю*):

„*Er glaubt nicht daran, daß er wieder ganz gesund werden wird?*”

„*So ist es. Deshalb möchte ich Sie bitten, in dieser Hinsicht auf ihn einzuwirken.*”

„*Das werde ich gern tun.*”

„*Das weiß ich*”, sagte Professor Meyer.

(M.L. Fischer. Liebe im Grand-Hotel. S. 93)

Такої реакції жінки є пояснення: вона як ніхто інший зацікавлена в тому, щоб її чоловік мав довіру до лікаря та дотримувався його порад.

Вище зазначену тезу підтверджують приклади, які ілюструють протилежне (негативне) ставлення адресата до змісту почутого (прочитаного), а саме – коли він незацікавлений у здійсненні того, що є предметом задуму адресанта:

„*Wollen wir `n Skat machen? Zwei Stunden hätte ich Zeit.*”

„*Mir ist gar nicht nach Skat zumute*“, erwiderte Brenten ... .”

(W. Bredel. Die Väter. S. 263)

„*Ich habe heute einen Brief von Susi bekommen*”, begann er das Gespräch, „*die Kinder langweilen sich im Jagdhaus. Sie möchten wieder nach Hause.*”

„*Das kommt nicht in Frage.*”

„*Ich würde sie gern wieder hier haben*”, erklärte er.

„*Und wer, glaubst du, soll sich hier um sie kümmern? Schwester Veronika hat mit den Gästekindern genug zu tun. Nein, sie sind im Jagdhaus viel besser aufgehoben. [...].*”

(M.L. Fischer. Liebe im Grand-Hotel. S. 217)

Результати інтерпретації прикладів дозволяють висловити думку про те, що ефективність речення-моделі з претеритальним кон'юнктивом залежить від того, наскільки доречним є мовленнєвий крок адресанта в даній ситуації взаємодії. Інакше кажучи, чи готовий адресат позитивно (тобто так, як цього бажає адресант) відреагувати на ввічливе звернення із запитанням / проханням / пропозицією тощо. При цьому відсутність очікуваної реакції з боку адресата навряд чи слід оцінювати як очікуваний крок негативного характеру (сформований на чинниках взаємин між комунікантами). У прикладах, які ми наводимо, логічним буде говорити про неврахування адресантом планів адресата на момент звертання до нього, його психологічного стану, особливостей характеру, віри в реальність здійснення того, про що йдеться. Звичайно, ці фактори також є складовими формату ситуації взаємодії. Зазначимо деякі причини такої „не-позитивної”, реакції адресата:

1. Ввічлива пропозиція зустрічає категоричну відмову (адресант не врахував стан здоров'я партнерів):

Punkt halb elf standen wir im eleganten Vorzimmer des Creative Direktors. Eine mütterlich anmutende Sekretärin betätelte uns.

„*Möchten Sie einen Kaffee?*”

Wir lehnten ab, weil unser Puls sowieso auf hunderfünfzig war. Noch einen Schluck Kaffee, und ich würde heftigste Herzrhythmusstörungen kriegen.

(J. Karoly. Ein Mann für eine Nacht. S. 273)

2. На ввічливе прохання чоловіка зв'язатися по телефону зі знайомим банкіром (щоб взяти в банку додатковий кредит) іде пояснення дружини, що в цьому вже немає потреби: питання нею вирішено:

„*Eva*”, sagte Urban Horster, „*ich würde gern mit Presser sprechen. Wenn ich wenigstens mit ihm telefonieren könnte ...*”

„*Das ist gar nicht mehr nötig, Urban*”, erwiderte Eva ruhig, *ich habe die*

Wechsel eingelöst?

„Was hast du? ”

„Natürlich habe ich einen anderen Kredit dafür aufnehmen müssen. Konrad Kilius hat ihn mir verschafft.”

„Der gute Konrad, sieh mal an! ”

(M.L. Fischer. Liebe im Grand-Hotel. S. 84—85)

3. Увічливе прохання барона зустрічає *непряму відмову* (дівчині було, м'яко кажучи, смішно відчувати залицяння старого барона):

„**Ich hätte Sie gern gesprochen, Fräulein!**” Der Baron spürte, dass das Mädchen von ihm fortlaufen will. „Ich bitte Sie, Fräulein ... **Würden Sie mich mal hören ...** ”.

„Aber nicht jetzt, lieber Herr Wagner. Und nicht hier. Vielleicht nächste Woche ... . Sie kommen zu uns nächste Woche, nicht wahr, Herr Baron?” (U. Danella. Betty, du bist nicht allein. S. 84)

Наведені та подібні приклади ілюструють, що „не-позитивна” реакція адресата є наслідком того, що адресант не врахував належним чином позицію партнера по спілкуванню щодо власної *пропозиції / бажання / спонукання* тощо.

Отже, в цілому, як показали наші спостереження, ефективність досягається цілеспрямованою дією адресанта – і не в останню чергу за рахунок уживання висловлення з усталеною конструкцією у претеритальному кон'юнктиві. Адресант обов'язково має враховувати типовість ситуації спілкування, соціальний та гендерний статус партнера по спілкуванню, його компетентність, бажання до спілкування, зацікавленість в успішній взаємодії.

Однією з успішних тактик мовленнєвої дії виступає компонент „ввічливість”. Він супроводжує мовленнєву дію адресанта (*твердження / пропозицію / прохання / запитання* тощо), надає їй додаткову іллокутивну силу, що у типовому контексті, як правило, забезпечує адекватну, ввічливу, реакцію з боку адресата.

У якості висновків зазначимо, що *ефективність* речення усталеної конструкції з претеритальним кон'юнктивом зумовлено: 1) типовістю ситуацій, у яких воно вживається; 2) статусом самого речення як мовленнєвого прототипу **ввічливості**; 3) зацікавленістю адресанта у здійсненні предмета задуму адресата (збіг інтересів учасників взаємодії); 4) комунікативною компетентністю адресата. Названі фактори дозволяють віднести речення усталеної конструкції з претеритальним кон'юнктивом до корпусу таких нормативних оцінних одиниць сучасної німецької мови, які відбивають типові ситуації взаємодії та сприяють ефективності мовленнєвої дії.

Література

Ивин А. А. Логика : [учеб. для студ. вузов] / Александр Архипович Ивин. — М. : Гардарики, 2002. — 347 с. Козловский В. В. Предложения с конъюнктивом (структура, семантика, прагматика) : [монография] / Виктор Владимирович Козловский. — Черновцы : Рута, 1997. — 281 с. Марунько О. А. Структурно-семантический аспект усталенных конструкций с конъюнктивом у сучасній німецькій мові / О. А. Марунько // Мовні і концептуальні картини світу : [зб. наук. праць]. — Вип. 14. Кн. 2. — К. : Вид. Дім Дмитра Бураго, 2004. — С. 9—12. Почепцов О. Г. Основы прагматического описания предложения / Олег Георгиевич Почепцов. — К. : Вища шк., 1986. — 116 с.

Джерела ілюстративного матеріалу

Bredel W. Die Väter / Willi Bredel. — Berlin u. Weimar, 1971. — 427 S. Brezan J. Bild

des Vaters / Jurij Brezan. — Berlin : Verlag Neus Leben, 1987. — 217 S. *Danella U.* Ein Bild von einem Mann / Uta Danella. — München, 1992. — 326 S. *Fischer M. L.* Liebe im Grand-Hotel. Roman / Max L. Fischer. — München : Engel Verlag GmbH, 1996. — 224 S. *Karoly J.* Ein Mann für eine Nacht / Jil Karoly. — Frankfurt am Main : Fischer Taschenverlag GmbH, 1996. — 310 S. *Plath H.* Kein Tag wie der andere / Hargette Plath. — Berlin, 1989. — 287 S. 34. *Stromberger R.* Diese Drombuschs / Robert Stromberger. — Köln : Güter Verlag, 1988. — 317 S.

МУДРАК Я.В.

(Івано-Франківський нац. тех. ун-т нафти і газу)

СЕМАНТИКА РЕЧЕНЬ З ПРОПОЗИТИВНИМИ ПРЕДИКАТАМИ

The article is devoted to the problem of propositional predicates' functioning in the semantic structure of a sentence. Belonging to the modal component of a sentence, they represent the inner world of a person and show his attitude towards what has been said. The typical context of their usage is polipropositional construction.

Key words: *propositional attitude, propositional predicate, semantic structure*

Термін "пропозитивна настанова" запозичений лінгвістикою із логіки, що вивчала відношення між суб'єктом і його судженнями. Б. Рассел використовував термін "пропозитивна настанова" щодо дієслів (які у лінгвістичній практиці називають пропозитивними), що за формою є двомісними предикатами, які встановлюють відношення між суб'єктом і пропозицією [Russell 1956, с. 224], тобто можуть бути представлені семантичною моделлю $X P, \text{ що } Y$, де X – суб'єкт пропозитивної настанови, що переживає певний психічний (емоційний чи ментальний) стан, виражений пропозитивним предикатом P , щодо Y – пропозиції, яка являє собою репрезентацію явищ чи подій у свідомості суб'єкта. Так, у реченні *You know that Stanes arrived the other day with some mad idea of camping in one of the flat's just finished* (G.K. Chesterton) пропозитивний предикат *know* відображає відношення суб'єкта щодо пропозиції *Stanes arrived the other day with some mad idea of camping in one of the flat's just finished*, що є фактом об'єктивної дійсності. У реченні *I believe you are suffering from is called fatty degeneration of the heart* (G. Eliot) пропозитивний предикат *believe* – відношення щодо можливого стану справ.

Виділення пропозитивних предикатів ґрунтується на їх логічному поділі на ті, що певною мірою стосуються механічної дії, і ті, що позначають ментальні процеси, тобто відображають „внутрішню і зовнішню діяльність людини” [Арутюнова 1976, с. 61]. Результатом дії предикатів першої групи є видима зміна, процес чи перетворення, в той час як результат дії предикатів другої групи – специфічний, оскільки його неможливо визначити, виміряти чи побачити: дія відбувається у свідомості людини. Інакше кажучи, одні предикати охоплюють матеріальну площину буття, інші – духовну, що відбувається у психіці людини. Функціонуючи разом у системі мови, вони взаємодіють, і семантика кожної з груп визначається чіткіше: одні позначають зміни оточуючого середовища, інші – відношення до цих змін.

Пропозитивні предикати репрезентують внутрішній світ людини, а отож їх вивчення відповідає тенденції сучасних лінгвістичних досліджень, ключовою ідеєю